

Ομιλία Πρύτανη Πανεπιστημίου Κύπρου, Καθηγήτη Κωνσταντίνου Χριστοφίδη
στην Κηδεία του Αγνοούμενου Σταύρου Μούσουλου
Κυριακή, 24 Σεπτεμβρίου, ώρα: 3:30μ.μ., Ξυλοφάγου
στην Εκκλησία του Αγίου Γεωργίου

---

*«... Να μιλήσω για ήρωες...
να μιλήσω για ήρωες...
Οι ήρωες προχωρούν στα σκοτεινά».*

γράφει ο μεγάλος μας ποιητής Γιώργος Σεφέρης στο ποίημά του «Ο τελευταίος Σταθμός».

Είναι με μεγάλο **σεβασμό, οδύνη, ταπεινοφροσύνη** και **ευγνωμοσύνη** που έχω το προνόμιο σήμερα να αποδώσω ύστατο χαιρετισμό σε έναν από τους πολλούς αφανείς ήρωες της πατρίδας μας, σε έναν ακόμη μάρτυρα της λαίλαπας που σάρωσε την Κύπρο το 1974, τον 18χρονο τότε στρατιώτη του 286^{ου} Μηχανοκινήτου Τάγματος Πεζικού, Σταύρο Μούσουλλο, που έπεσε μαχόμενος στις 15 Αυγούστου εκείνου του φοβερού Καλοκαιριού.

Με συγκλονίζει η σκέψη πως ο μέχρι τώρα θεωρούμενος αγνοούμενος και τώρα επιβεβαιωμένος πεσών αγαπημένος Σταύρος, αν ζούσε, σήμερα θα ήταν ένας ώριμος άνθρωπος, λίγο πιο μεγάλος από εμένα σε ηλικία, πιθανότατα οικογενειάρχης με παιδιά, ίσως και με εγγόνια. Ένας άνθρωπος δηλαδή που θα γευόταν τις μικρές και μεγάλες χαρές της ζωής, που θα είχε δικαίωμα στα δώρα της.

Αντί αυτού, ο Σταύρος, στο οποίο σήμερα αποτίουμε φόρο εξαιρετικής τιμής, θυσίασε τα λαμπρά του νιάτα στη φωτιά του πολέμου και αποτέλεσε τον άκλαυτο χαμό των γονέων του Γιαννή και Γεωργίας που δυστυχώς απεβίωσαν το 2015, με λίγους μήνες διαφορά μεταξύ τους, χωρίς να λύσουν το αγωνιώδες ερώτημα που τους βασάνιζε από το 74 και μετά.

Άργησες πολύ Σταύρο, η μάνα σου σε περίμενε Σταύρο, ο πατέρα σου σε περίμενε. Μια ολόκληρη ζωή ρωτούσαν για σένα μια ολόκληρη ζωή πονούσαν για σένα.

Σήμερα, η υπόλοιπη οικογένεια, τα αδέλφια του Βασούλλα, Αντρέας, Αντώνης, Θεόδωρος, Χριστάκης και Κωνσταντίνος, έχουν το πικρό καθήκον **να γυρίσουν** την τελευταία σελίδα της οικογενειακής τραγωδίας και να προσευχηθούν για την ειρήνη της ψυχής και την αιώνια ανάπαυση του Σταύρου. Ο Σταύρος, μας χαμογελά από τον ουρανό, αιώνια νέος, με την εικόνα του των 18 χρόνων, την εικόνα του από το Καλοκαίρι του '74 που, τώρα γνωρίζουμε, ότι κόπηκε το νήμα της ζωής του.

Η μέρα εκείνη ήταν το τέλος της αθωότητας για το Σταύρο που γεννήθηκε, ως το δεύτερο στη σειρά παιδί της οικογένειας, στη Λευκωσία με

καταγωγή από τη Ξυλοφάγου από όπου αποφοίτησε από το Δημοτικό Σχολείο.

Βοηθούσε την οικογένειά του σε γεωργικές εργασίες μέχρι το Γεννάρη του 1974 που κατατάγηκε στο ΚΕΝ Αμμοχώστου. Μετά την ορκωμοσία του μετατέθηκε στο 286 Μηχανοκίνητο Τάγμα Πεζικού στην Κοκκινοτριμιθιά. Ο Σταύρος, που είχε μόλις κλείσει τα 18 του χρόνια εκείνο το Καλοκαίρι, βρέθηκε στην κόλαση του πυρός στο ύψωμα Λαπάτσα, βόρεια της Σκυλλούρας όπου έπεσαν μαχόμενα όλα τα μέλη της Διμοιρίας του, ανήμερα της γιορτής της Παναγιάς.

Τα οστά του Σταύρου ανευρέθηκαν επί τόπου 43 χρόνια μετά και ταυτοποιήθηκαν με ανάλυση του DNA. Ο χαμός του, άδικος και σκληρός, όχι μόνο του στέρησε το δικαίωμα στη ζωή αλλά του στέρησε ακόμη και το δικαίωμα ενός κανονικού θανάτου με έγκαιρη ταφή, το θρήνο ενός καθαρικού πένθους για την οικογένειά του και την επούλωση των πληγών με την επενέργεια του χρόνου. Δυστυχώς, όπως και πολλοί άλλοι αγνοούμενοί μας, ο Σταύρος ήταν για 43 ολόκληρα χρόνια ένας «ζωντανός πεσών», μια ανοικτή πληγή για τους αγαπημένους του.

Και όμως, κάθε άνθρωπος είναι μοναδικός. Το δικαίωμα στη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα, τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο είναι ύψιστες

αξίες κάθε δημοκρατικής και πολιτισμένης κοινωνίας και αναγκαία προ-
απαιτούμενα και παράμετροι του κράτους δικαίου.

Οι πόλεμοι, οι συρράξεις, οι εισβολές γεννούν νεκρούς, τραυματίες, αγνοούμενους. Ο θρήνος για την απώλεια αγαπημένων προσώπων είναι βαθύς και οι πληγές του θανάτου είναι βαθιές και απαλύνονται σταδιακά, μόνο με τον χρόνο. Στην περίπτωση των αγνοουμένων, όμως, ούτε ο χρόνος μπορεί να φέρει λύτρωση.

Όταν ο θάνατος δεν έχει επιβεβαιωθεί, οικογένειες μπορεί να περιμένουν και να υποφέρουν μια ολόκληρη ζωή. Το μαρτύριο αργό, συνεχιζόμενο και βασανιστικό.

Το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να γνωρίζει εάν τα δικά του πρόσωπα είναι νεκρά είναι ένα αναφαίρετο ανθρώπινο δικαίωμα, που αντλεί το δικαιολογητικό του θεμέλιο στην ίδια την προστασία της ανθρώπινης αξίας ως υπέρτατης αξίας του νομικού μας πολιτισμού. Γιατί κάθε άνθρωπος δικαιούται να θρηνήσει και μέσα από το πένθος του, τον πόνο του ή την οργή του, τελικά να βρει γαλήνη και να προχωρήσει. Οι γονείς και τα αδέρφια του Σταύρου είχαν το δικαίωμα να ξέρουν.

Η συντριπτική αμφιβολία για την τύχη του, που ταλάνιζε για δεκαετίες την οικογένειά του όπως και τόσες άλλες οικογένειες αγνοουμένων, ήταν αποτέλεσμα της εγκληματικής σιωπής και έλλειψης συνεργασίας της Τουρκίας για πάρα πολλά χρόνια και του, συχνά, άστοχου χειρισμού του θέματος και από τη δική μας πλευρά. Αλλά δεν είναι ώρα για αυτά.

Και ο Σταύρος δεν θα μπορούσε να γεράσει ποτέ, θα παραμένει για πάντα στην ιστορική συλλογική μνήμη και το πρόσωπό του αιώνια νεαρό, εφηβικό, αρυτίδωτο, ανέγγιχτο από το χρόνο.

Ένας δεκαοχτάχρονος έκανε με τον πιο απόλυτο και σαφή τρόπο τη μεγαλύτερη υπέρβαση που μπορεί να κάνει ένας άνθρωπος, δηλαδή έβαλε ως τη σπουδαιότερη προτεραιότητα το συλλογικό καλό, που για να το εξασφαλίσει θυσίασε το μέγιστο που μπορούσε να δώσει, την ίδια του τη ζωή!

Ήταν ασήκωτο το βάρος για τους δεκαοκτάχρονους λεβέντες μας. Η στάση τους στέλνει ένα διαχρονικό ιστορικό μήνυμα, σ' όλους εκείνους που ανοικτά πλέον μας λένε καλύτερα διχοτόμηση παρά λύση. Πολέμησα και πέθαναν στην κατεχόμενη Κύπρο, **μάρτυρες του μαρτυρίου της**, καθιστώντας την τραγωδία της, προσωπική τους τραγωδία αλλά και τραγωδία των δικών τους ανθρώπων.

Τώρα είναι ώρα περισυλλογής και απόδοσης τιμής και προσευχής για την ανάπαυση της ψυχής του Σταύρου, προσευχής για την ανάπαυση της ψυχής των σκληρά πληγωμένων γονέων του και ώρα ειρήνευσης του πόνου της βαθιάς πληγής της οικογένειας Μούσουλλου.

Πέρασαν ήδη 43 χρόνια, και οι συνέπιες της εισβολής παραμένουν δυστυχώς αναλλοίωτες. Και εμείς, 43 χρόνια τώρα μετράμε και ξαναμετράμε τους νεκρούς και τους αγνούμενους μας, μετράμε και ξαναμετράμε όλους αυτούς που μας λείπουν. Ζούμε την ημικατοχή και είμαστε πολίτες μιας ακρωτηριασμένης πατρίδας. Κερύνεια, Μόρφου, Αμμόχωστος, Μεσαορία, Ριζοκάρπασο, μας λείπουν όσο ποτέ προηγουμένως. Κάθε χρόνο νιώθουμε ακόμη πιο ορφανοί.

Κατάφεραν όλοι αυτοί οι νέοι άνθρωποι που χάσαμε το 74 και μας κληροδότησαν πολλά, παρά τις αντιξοότητες των ημερών εκείνων. Μάς

κληροδότησαν όλα αυτά που συνθέτουν την παράδοση, την ταυτότητα, και το βάρος της ιστορίας της Κύπρου, μας κληροδότησαν ουσιαστικά τα βαριά βήματα της ιστορίας!

Αυτή την κληρονομιά παρέλαβαν και αυτοί που μνημονεύουμε σχεδόν κάθε Κυριακή, στις πολλές κηδείες των αγνοουμένων μας, απλοί άνθρωποι, παιδιά που άφησαν τις οικογένειές τους, και έσπευσαν να προασπίσουν την ελευθερία του τόπου τους. Είναι η μοίρα των απλών ανθρώπων, να δίνουν πολλά και να μην ζητούν τίποτα. Γιατί συνήθως μιλάμε για ανθρώπους που αγάπησαν παράφορα τούτο τον τόπο. Βαρύς ο φόρος του αίματος, που πλήρωσε ο τόπος μας το 1974.

Ποιος είναι στη σύγχρονη πραγματικότητα ο μόχθος που απαιτεί η πατρίδα μας, ποια είναι τα οράματα και ποιες πρέπει να είναι οι προτεραιότητες του κυπριακού λαού μέσα στα νέα δεδομένα;

Το καλύτερο μνημόσυνο και η καλύτερη δικαίωση για τους ανθρώπους της Κύπρου που χάθηκαν είναι να αρθούμε εμείς στο ύψος των

περιστάσεων. Να βάλουμε ψηλά τον πήχη στις φιλοδοξίες, τις προσδοκίες και τους στόχους μας, για τον τόπο μας, για να δημιουργήσουμε την Κύπρο για την οποία αυτοί οι άνθρωποι θα ένιωθαν ότι άξιζε η προσφορά της δικής τους ζωής.

Σήμερα, 43 χρόνια από τη θυσία των παιδιών του 74, η πατρίδα μας παραμένει διχοτομημένη. Έτσι, αναρωτώμενος τι θα σκεφτόταν ο Σταύρος για την Κύπρο του σήμερα αν ζούσε, αυτομάτως τίθενται σωρεία αναπάντητων ερωτημάτων.

Πώς θα πείθαμε όλους τους νεκρούς και ακόμη αγνοούμενους μας ότι για όλα αυτά ευθύνονταν αποκλειστικά και μόνο οι διεθνείς συνομοσίες, οι παντοειδείς διεθνείς εχθροί που μας υπονόμισαν, η κακή τύχη, η κακιά ώρα, ο βάρβαρος και αδιάλλακτος εχθρός;

Πώς θα κρύβαμε την πολιτική μωρία, ανωριμότητα, αστοχία και ανεπάρκεια που διαχρονικά επιδείξαμε οι Έλληνες της Κύπρου;

Την ανικανότητά μας, σε πολλές περιπτώσεις, να διαβάσουμε και να αποκωδικοποιήσουμε ορθολογικά τη διεθνή πολιτική και να χαράξουμε μια αξιόπιστη κοινή εθνική στρατηγική που να εξασφαλίσει την ασφάλεια, την ευημερία καθώς και την προστασία της πανάρχαιας κληρονομιάς μας;

Πώς θα κοιτάζαμε στα μάτια τα δεκαοκτάχρονα παιδιά μας αφού δεν μπορέσαμε να προστατέψουμε την πατρίδα για την οποία θυσιάστηκα;

Πώς θα δικαιολογούσαμε, στους ανθρώπους που κοίταξαν το θάνατο κατάματα στα 18 του χρόνια και δεν λύγισαν, ότι πολλοί από μας αρχίσαμε ήδη να ξεχνούμε την κατεχόμενη πατρίδα μας, και ότι αρχίσαμε ήδη να ξεπουλούμε σε τιμή ευκαιρίας τις περιουσίες μας και την γη των προγόνων μας στους κατακτητές;

Πώς θα τους εξηγήσουμε ότι η Σαλαμίνα αποτελεί κομμάτι μιας χαμένης πατρίδας;

Πώς θα δικαιολογήσουμε ότι το Καράβι της Κερύνειας σταμάτησε ένα ταξίδι αιώνων στο κάστρο της Σκλαβωμένης πόλης;

Ομολογώ ότι τα καταιγιστικά και βασανιστικά ερωτήματα συνεχίζουν. Οι σημερινοί νέοι, οι σημερινοί δεκαοκτάχρονοι, θα είχαν το όραμα, την πίστη και την τόλμη των παιδιών του 74;

Έχουμε νέους, οι οποίοι θα βάλουν ψηλά τον πήχη στις συλλογικές φιλοδοξίες μας, τις προσδοκίες και τους στόχους μας για τον τόπο μας,

ώστε να δημιουργήσουμε την Κύπρο για την οποία οι ήρωες του Απελευθερωτικού μας αγώνα και τα παιδιά του 74 θα ένιωθαν ότι άξιζε η προσφορά της δικής τους ζωής;

Τι χρωστάμε στην πατρίδα Σταύρο; Πιστεύω πως η δική μας υπέρβαση, τόσο των νέων μας, αλλά και του καθενός από εμάς, είναι να δίνουμε τον εαυτό μας και όλες μας τις δυνάμεις, για να γίνουμε καλύτεροι και για να κάνουμε και την πατρίδα μας καλύτερη μέσα στις δυσκολίες της ημικατοχής που αντιμετωπίζουμε, τις ειδικές για τον τόπο μας, αλλά και τις παγκόσμιες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο πολίτης του κόσμου.

Σκέφτομαι, ότι αυτή είναι η νέα γενιά των πολεμιστών της Κύπρου. Πολεμιστές της ειρήνης και της δημιουργίας. Η γενιά που, πάνω στο πονεμένο παρελθόν και τη θυσία των προγόνων της, χτίζει με αυτοπεποίθηση και αισιοδοξία το μέλλον μίας ισχυρής Κύπρου. Της Κύπρου της ειρήνης, της Ευρώπης και του κόσμου, μιας Κύπρου Ελεύθερης και Ενωμένης, χωρίς διαχωρισμούς και τείχη ανάμεσα στους Ανθρώπους της. **Σκέφτομαι, Σταύρο**, ότι η μόνη μας εξιλέωση είναι να ενώσουμε και πάλι τη διχοτομημένη γη μας.

Ερχόμαστε όμως και πάλι στο σήμερα. Ζούμε δύσκολες μέρες. Πονηρές, πρέπει, να σχεδιάσουμε το αύριο.

Ο κόσμος γύρω μας αλλάζει, εμείς αλλάζουμε, τα γεγονότα τρέχουν. Ζούμε σε μια περιοχή που φλέγεται, με καθημερινές ανακατατάξεις, με σχέσεις και συμμαχίες σε κινούμενη άμμο, με γεωπολιτικά δεδομένα ασταθή όσο ποτέ. Κοσμογονικές ανατροπές είναι προ των πυλών. Τα συμφέροντα είναι μεγάλα, ποικιλώνυμα και ποικιλόμορφα και εμείς πρέπει να τα αντιληφθούμε σωστά και γρήγορα. Δεν είμαστε μόνοι, η Τουρκία δεν είναι ανίκητη. Ας κοιτάξουμε τον χάρτη γύρω μας, οι αλλαγές είναι συγκλονιστικές, πάνω σε αυτές να κτίσουμε ένα πλαίσιο που θα μας ευνοήσει. Η ιστορία δεν μπορεί να περιμένει.

Θα πρέπει, λοιπόν, να αντιληφθούμε ότι οι σημερινές ιστορικές ανακατατάξεις δημιουργούν και ιστορικές ευκαιρίες, αλλά και ιστορικούς κινδύνους. Χρειάζεται, επομένως, γρήγορη και σωστή ανάγνωση των δεδομένων. Η ηγεσία μας πρέπει να θυμάται αυτές τις μέρες τα λόγια του Μπίσμαρκ: «Οι μεγάλοι πολιτικοί ακούν πριν από τους άλλους το μακρινό χλιμίντρισμα των αλόγων της ιστορίας».

Γι' αυτό, η αισιοδοξία που μας μεταδίδουν οι μεγάλες στιγμές της ιστορίας μας, οι μνήμες για τους δεκαοχτάχρονους λεβέντες μας, δεν είναι μια απατηλή και υπερφίαλη ελπίδα. Είναι μια «πεπαιδευμένη ελπίδα» που

ενθαρρύνει την προσπάθεια για το **φαινομενικά ανέφικτο και το καθιστά προσεγγίσιμο.**

Χρειαζόμαστε ως κράτος ξεκάθαρο όραμα που θα το υπηρετήσουμε με συνέπεια, ταλέντο και προσήλωση για να θωρακίσουμε τη χώρα μας από τους παντοειδείς κινδύνους.

Χρειάζεται εμείς οι Έλληνες της Κύπρου, να θυμηθούμε ξανά και να κατανοήσουμε ποιοί είμαστε και από πού ερχόμαστε. Και προπαντός, εκτός από μυαλό, λογική και σύνεση, χρειαζόμαστε να είμαστε εμπυχωμένοι και γενναίοι για να μην φοβόμαστε τις τομές και τις ρίξεις, για να μην φοβόμαστε να ανοίξουμε δρόμους για τους εαυτούς μας και την πατρίδα μας, για να μην φοβόμαστε να οραματιζόμαστε και να ονειρευόμαστε, ώστε να υπερασπιστούμε την ταυτότητα και τις αξίες μας, ως Έλληνες και παγκόσμιοι πολίτες.

Ο δρόμος θα είναι δύσκολος. Ξέρουμε ότι, δεν υπάρχει ιστορικό προηγούμενο όπου η κατοχή τερματίστηκε με υποχωρήσεις προς τον κατακτητή. Θα επιστρέψουμε όμως μια μέρα στην κατεχόμενη γη μας και όλα αυτά που ζούμε σήμερα θα αποτελούν μια πικρή παρένθεση στα βαριά βήματα της ιστορίας της Κύπρου. Θα επιστρέψουμε στην κατεχόμενοι Γή μας, και τότε αφέντες στον τόπο μας θα αφήσουμε λίγα τριαντάφυλλα και γιασεμιά εκεί που θυσιάστηκαν οι λεβέντες μας. Εκεί Σταύρο που άφησες νεαρό παλικάρι την τελευταία σου πνοή σε ένα άνισο και προδομένο αγώνα.

Θα επιστρέψουμε στην κατεχόμενη γη μας. Και τότε θα αναζητήσουμε τις χαμένες ψηφίδες του πανάρχαιου πολιτισμού μας. Και τότε εμείς και οι επόμενες γενιές με αφοσίωση και αγάπη θα ξαναφτιάξουμε το ρημαγμένο μωσαϊκό της ιστορίας μας. Ο βίαιος διαχωρισμός της πατρίδας μας, θα ηττηθεί. Ο βίαιος διαχωρισμός των κοινοτήτων και των ανθρώπων της, θα ηττηθεί. Γνωρίζουμε καλά ότι η «Η σκοτεινότερη ώρα είναι πριν την αυγή».
!!!

Η πάλη, παρά την ανισότητα των δυνάμεων, η αφοσίωση σε αρχές ενός ολόκληρου λαού και η θυσία των πολεμιστών του 74, ανανεώνουν την ανθρώπινη υπόσχεση για ένα καλύτερο μέλλον.

Σήμερα, καλούμαστε όλοι με το παράδειγμά μας να στείλουμε το μήνυμα ότι δεν είμαστε «εμείς» έναντι των άλλων. Η βία δεν είναι η λύση, ο διαχωρισμός και η διχοτόμηση δεν είναι η λύση.

Κάναμε λάθη το 74, ήταν λάθος ο εθνικός διχασμός, ήταν προδοτικό το πραξικόπημα και έτσι φτάσαμε στην τραγωδία. Δεν αναλύσαμε σωστά τον περίγυρο μας.

Σήμερα, σε αυτές τις δύσκολες ώρες, Πατριωτισμός είναι να είσαι απόλυτα ψύχραιμος, να χρησιμοποιείς την λογική και τον ορθολογισμό για να αναλύεις τον κόσμο γύρω σου και να πράττεις με τρόπο συγκροτημένο που προάγει και προστατεύει το κοινό καλό. Και να απομονώνεις και να αχρηστεύεις την άκρως επικίνδυνη τακτική του λαϊκισμού, της υστερίας και της αναμόχλευσης του πάθους ως στρατηγικής για τη χειραγώγηση των πολιτών. Να λειτουργείς με το μυαλό και όχι με το αχαλίνωτο συναίσθημα.

43 χρόνια μετά, ζώντας με αυτόν τον πόνο και τη νοσταλγία, αυτά τα συναισθήματα που τα νιώθουμε σαν ανεπούλωτη πληγή, δεν τα κάναμε ποτέ μίσος και έχθρα, αλλά λαχτάρα για λύση και αγάπη για αυτήν τη φωτεινή και συνάμα σκοτεινή πατρίδα.

Θα καταλήξω με τον μεγάλο μας ποιητή, Κώστα Μόντη, που αποτύπωσε τη διαχρονικότητα του Ελληνισμού σε αυτή τη γη με τον πιο δυνατό και απaráμιλλο τρόπο:

«Χρόνια σκλαβκίες ατέλειωτες, τον πάτσο τζιαι τον κλώτσο τους,
εμείς τζειαμαί: ελιές τζιαι τερασιές πάνω στον ρότσο τους»

Ένας μεγάλος Γάλλος διανοητής έγραφε κάποτε ότι οι άνθρωποι χωρίζονται σε δύο ομάδες. Αυτούς που γραφούν την ιστορία και αυτούς που τη ζουν. Σήμερα τιμούμε τη μνήμη του Σταύρου Μούσουλου, ενός παλικαριού που μαζί με τους συμπολεμιστές του έγραψε ένα σημαντικό κομμάτι της νεότερης ιστορίας του τόπου μας.

Αγαπημένε Σταύρο,

Αναπαύσου εν ειρήνη.

Σε ευχαριστούμε.

Ευχαριστούμε τους Γονείς σου,

Ευχαριστούμε την οικογένειά σου,

Αιωνία σου η Μνήμη!..